

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus

Annukka Penttinen

VARHAISKASVATTAJIEN KOKEMUKSIA TUNNETAITOKASVA-
TUKSESTA

Opinnäytetyö
Huhtikuu 2021

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2021
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Annukka Penttinen

Nimeke
Varhaiskasvattajien kokemuksia tunnetaitokasvatuksesta

Toimeksiantaja
Joensuulainen päiväkot

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään joensuulaisen päiväkodin varhaiskasvattajien toteuttamaa tunnetaitokasvatusta 3–5-vuotiaille lapsille. Tavoitteena oli kerätä tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista tunnetaitokasvatuksesta: miten ja millä menetelmillä varhaiskasvattajat ovat toteuttaneet tunnetaitokasvatusta työssään. Opinnäytetyössä selvitetään myös, mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat kokevat tunnetaitokasvatuksessa olevan. Tavoitteena oli myös ottaa selvää, millaisia positiivisia vaikutuksia varhaiskasvattajat ovat huomanneet tunnetaitokasvatuksella olevan lasten käytökseen.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyön aineisto kerättiin teema-haastattelemalla viittä päiväkodin varhaiskasvattajaa. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä.

Tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokivat tunnetaitokasvatuksen olevan merkityksellistä ja olennainen osa työtään. Tunnetaitoja opetetaan eri menetelmin lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Varhaiskasvattaja näyttää omalla toiminnallaan esimerkkiä tunnetaitojen käyttämisestä. Tulosten mukaan haasteiksi koettiin arjen resurssit ja kasvatusyhteistyö. Tunnetaitokasvatuksen hyötynä koettiin olevan lasten sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen.

Kieli
suomi

Sivuja 40
Liitteet 2
Liitesivumäärä 2

Asiasanat
varhaiskasvatus, tunnetaitokasvatus, varhaiskasvattaja

THESIS
March 2021
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +350 13 260 600 (switchboard)

Author
Annukka Penttinen

Title
Kindergarten Teacher's Experiences of Emotional Skills Education
Commissioned byⁱ
A Kindergarten in Joensuu

Abstract

The purpose of this thesis was to find out how early childhood educators execute emotional skills education to 3–5 aged children in one kindergarten in Joensuu. The aim was to gather data from early childhood educators' experiences of emotional skills education: how they do emotional skills education and what the methods are in it. The aim was also found out what kind of challenges early childhood educators have faced doing emotional skills education and what kind of positive impact emotional skills education have on children's behavior.

The thesis was made as a qualitative research. The data was collected by theme interviews on five kindergarten teachers and analyzed by content analysis method.

According to the results, early childhood educators experience emotional skills education been important and natural part of their job. Emotional skills education is made by different methods and from individual needs of the children. Early childhood educator uses their own example to educate emotional skills. The results showed that resources and education collaboration are the challenges. Children's socio-emotional skills have increased by emotional skills education.

Language
Finnish

Pages 40
Appendices 2
Pages of Appendices 2

Keywordsⁱⁱ
early childhood education, emotional skills education, early childhood educator

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Varhaiskasvatus	6
3	Tunnetaidot.....	7
3.1	Tunnetaitojen merkitys.....	7
3.2	Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys 3–5-vuotiaana	8
4	Tunnetaitokasvatus.....	10
4.1	Lasten tunnetaitokasvatus	10
4.2	Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa.....	11
5	Varhaiskasvattaja tunnetaitokasvattajana.....	12
6	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	13
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	15
8	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus	16
8.1	Laadullinen tutkimus	16
8.2	Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä	16
8.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi.....	19
9	Tulokset	22
9.1	3–5-vuotiaiden tunnetaitokasvatuksen toteuttaminen eri menetelmin.....	22
9.2	Varhaiskasvattajan rooli tunnetaitokasvattajana	24
9.3	Tunnetaitokasvatuksen haasteet	25
9.4	Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen	26
10	Pohdinta	27
10.1	Johtopäätökset	27
10.2	Luotettavuus ja eettisyys	31
10.3	Opinnäytetyön prosessin arviointi	32
10.4	Oma ammatillinen kasvu	35
10.5	Jatkokehitysmahdollisuudet	35
	Lähteet.....	37

Liitteet

Liite 1	Teemahaastattelurunko
Liite 2	Suostumuslomake

1 Johdanto

Kaikilla ihmisillä on tunteita ja tunteiden kokeminen alkaa heti syntymästä. Omien tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen ja käsitteleminen auttavat ymmärtämään itseään ja omaa toimintaansa paremmin. Näin kehittyy myös kyky ymmärtää toisia ihmisiä, heidän tunteitaan ja käytöstään. Tunnetaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja niitä voi opettaa ja oppia. (Kullberg-Piilola 2000, 19, 28.) Tunteita on hyvä opetella tunnistamaan, nimeämään ja käyttämään turvallisessa ympäristössä, kuten kotona tai varhaiskasvatuksessa (Peltonen 2000, 15). Tunnetaitokasvatus tarkoittaa, että lapsille opetetaan mitä eri tunteet ovat ja miten niiden kanssa voi toimia. Tunnetaitojen hallinta vaikuttaa lapsen psyykkiseen hyvinvointiin, hyviin kaveritaitoihin ja kiusaamisen ehkäisemiseen. (Kullberg-Piilola 2000, 19, 28.)

Tämä opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jonka tarkoituksena oli tutkia erään joensuulaisen päiväkodin varhaiskasvattajien toteuttamaa tunnetaitokasvatusta 3–5-vuotiaille lapsille. Tavoitteena oli teemahaastattelun avulla kerätä tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista tunnetaitokasvatuksesta, miten ja millä menetelmillä varhaiskasvattajat ovat toteuttaneet tunnetaitokasvatusta työssään. Opinnäytetyössä selvitetään myös, mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat kokivat tunnetaitokasvatuksessa olevan. Tavoitteena oli myös ottaa selvää, millaisia positiivisia vaikutuksia varhaiskasvattajat ovat huomanneet tunnetaitokasvatuksella olevan lasten käytökseen. Aiheen opinnäytetyöhöni sain päiväkodista ja aihe on ajankohtainen niin Joensuun varhaiskasvatuksessa kuin valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen kentällä. Puhumalla ja nostamalla esiin tätä aihetta saadaan varhaiskasvattajat pohtimaan sekä kehittämään omaa toimintaansa tunnetaitojen opettajina.

Tässä opinnäytetyössä on avattu tunnetaitokasvatuksen teoriaa, opinnäytetyön tavoitteita ja tarkoitusta, sekä menetelmiä ja toteutusta. Myös laadullisen tutkimuksen, teemahaastattelun sekä aineistolähtöisen sisällönanalyysin käyttämisestä kerrotaan opinnäytetyössä. Tutkimuksen tuloksia esitellään siitä nousseiden teemojen alla ja pohdintaosiossa tuloksia käsitellään teoreettiseen

viitekehukseen nojaten. Lopuksi arvioidaan opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta, opinnäytetyön prosessia, sekä ammatillista kasvua ja jatkotutkimusaiheita.

2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on perheille suunnattu palvelu, jota voivat tarjota päiväkodit, perhepäivähoito tai avoin varhaiskasvatustoiminta (Opetushallitus 2018, 12). Lainsäädäntö määrittelee varhaiskasvatuksen olevan

”Lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatuslaki 2018/540).

Varhaiskasvatustoiminnan tehtävänä on muun muassa edistää lapsen kokonaisvaltaista ja yksilöllistä kasvua, kehitystä sekä oppimista vertaisryhmässä toimien. Tavoitteena on kasvattaa lapsesta tiedostava, aktiivinen ja tasa-arvoinen yhteiskunnan jäsen moniammatillisessa yhteistyössä. (Opetushallitus 2018, 11.)

Keskeinen varhaiskasvatuksen arvo on lapsen oikeus hyvinvointiin (Opetushallitus 2018, 21). Hyvinvointi tarkoittaa niin fyysisen terveyden ja kasvun tukemista, kuin myös mielen hyvinvointia eli psyykkistä hyvinvointia. Psyykkiseen hyvinvointiin liittyy monia asioita, esimerkiksi mielekäs tekeminen, tunteet, itsetunto sekä oman itsen hyväksyntä. (Ahtola, 2016, 16.)

Tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksessa lapsia ja varhaiskasvattajia kuormittavat samat tekijät: suuret ryhmäkoot lapsiryhmissä, melu, lasten pitkät hoitopäivät sekä henkilökunnan vaihtuvuus ja liian vähäinen määrä lapsiryhmää kohden. Hyvinvointia ja lasten myönteistä kasvua lisätään toimimalla yksilöllisesti ja tavoitteellisesti lasten hyvinvoinnin eteen sopivan kokoisissa ryhmissä ja yhteistyössä vanhempien kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 31.) Myös laki edellyttää tiivistä yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa lapsen iän ja kehityksen mukaisen hyvinvoinnin edistämiseksi (Varhaiskasvatuslaki 2018/540).

Joensuun varhaiskasvatuksessa lasten psyykkiseen hyvinvointiin panostetaan muun muassa luomalla oppimiselle rohkaiseva, positiivinen ja turvallinen ilmapiiri sekä mahdollistamalla lapsen osallisuus häntä koskeviin asioihin. Lisäksi lasten hyvinvointia edistetään tekemällä kiusaamisen vastaista työtä ja opettamalla lapsille tunteita. (Opetushallitus 2018, 22.)

3 Tunnetaidot

3.1 Tunnetaitojen merkitys

Tunteet ovat luonnollinen osa ihmistä. Kaikilla on tunteita, mutta tunteet sekä niiden kokeminen ovat yksilöllisiä. Tunteet ohjaavat toimintaamme ja ovat läsnä kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Se, miten käsittelemme tunteitamme, vaikuttaa niin psyykkiseen kuin fyysiseenkin terveyteemme. Jos ihminen osaa kuunnella ja käsitellä tunteitaan myönteisin keinoin, hän voi paremmin kuin ihminen, joka pahoittaa tunteet sisälleen tai käsittelee tunteitaan negatiivisella tavalla, esimerkiksi vahingoittaen itseään tai muita. (Kulmala 2017, 6–9.)

Tunteet vaikuttavat ihmisen koko elämään: ajatteluun ja oppimiseen, muistamiseen, havaitsemiseen sekä käyttäytymiseen (Jalovaara 2006, 10–11). Puutteelliset tunteiden säätely- ja käsittelyvaikeudet voivat näkyä ihmisen toiminnassa impulsiivisena ja hallitsemattomana käytöksenä tai ikävään tunteeseen juuttumisena. Ihminen voi myös ylikontrolloida tunteitaan ja yrittää estää tunteiden pintaan pääsemisen. Tunteiden säätely- ja käsittelyvaikeudet voivat aiheuttaa päihitteiden käyttöä, mielialaoireita ja ihmissuhdevaikeuksia. Tunnetaidot vaikuttavatkin ihmisen elämänlaatuun sekä kykyyn toimia elämässään. (Sadeniemi, Häkkinen, Koivisto, Ryhänen, Tsokkinen 2019, 22–23.)

Tunnetaidot, eli emotionaaliset taidot, tarkoittavat taitoa osata hyväksyä ja käsitellä omia tunteitaan, ja niiden ohjaamaa käytöstä sosiaalisissa suhteissa. Tunnetaitoihin kuuluu kyky ymmärtää, hyväksyä ja huomioida myös toisten ihmisten tunteita ja tunteiden ohjaamaa käytöstä. Tämä edesauttaa empatiakykyä ja

sosiaalisia taitoja. Tunnetaitoihin liittyy kielellisen vuorovaikutuksen lisäksi vahvasti myös non-verbaalinen viestintä: ilmeet, eleet, äänenpainot ja tehdyt tai tekemättömät kosketukset. (Peltonen 2000, 13–17, 24.)

Tunnetaitoja käytetään arjessa koko ajan, töissä, kotona ja vapaa-ajalla. Aina, kun kohtaamme toisen ihmisen, käytämme tunnetaitoja, mutta myös silloin, kun olemme yksin ja ajattelemme. (Peltonen 2000, 13–17, 24.) Tunnetaidoilla on myönteinen vaikutus ihmisen sosiaalisiin suhteisiin, toisten auttamiseen, ratkaisukeskeiseen ongelmanratkaisukykyyn, avun pyytämiseen muilta, sekä omaan onnellisuuteen. Tunnetaidot vaikuttavat myös suhtautumiseen yhteiskuntaa kohtaan, päihteiden käytön määrään, väkivallattomuuteen ja myöhemmin aikuisiällä terveyteen sekä työuran kehittymiseen. (Opetushallitus 2021.)

Jokaisen on tärkeää oppia näyttämään tunteitaan itselleen ominaisella tavalla, omaan luonteeseensa, sekä myös sosiaaliseen tilanteeseen sopivalla tavalla: hiljitysti tai räiskyvämmiin, puhumalla, pohtimalla, tai voimakkaasti näyttämällä. Oman tunteiden ilmaisutavan löytäminen opettaa itsetuntemusta. Yksilöllisen ilmaisun oppiminen vahvistaa myös ihmisen minäkuvaa ja itseluottamusta omaan tekemiseen ja omiin valintoihin. Tunteiden kokemisen, tunnistamisen ja näyttämisen oppimisen lisäksi tunteita oppii iän myötä myös hallitsemaan avoimen ilmaisemisen lisäksi. (Kullberg-Piilola 200, 23–24, 33.) Tunnetaitojen eli emotionaalisten taitojen ja niiden kautta opittujen sosiaalisten taitojen kokonaisuutta kutsutaan sosioemotionaaliseksi taidoksi (Opetushallitus 2017, 7).

3.2 Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys 3–5-vuotiaana

Erilaisten tunteiden kokeminen, näyttäminen, ja myös vastaanottaminen, on tärkeää ihmisen psyykkiselle hyvinvoinnille (Peltonen 2000, 13). Lapsi on syntymästään asti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja lapsen psyykinen sekä sosiaalinen kehitys tapahtuu lapsen ja muiden ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa kotoa, lapsen ja vanhemman välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta, ja jatkuu läpi elämän. Silvén & Kouvo (2010, 66–67, 70–71) kertovat teoksessaan lastenpsykiatri John Bowlbyn

(1907–1990) kehittämästä kiintymyssuhdeteoriasta, jonka mukaan lapsi pyrkii muodostamaan emotionaalisen kiintymyssuhteen niihin läheiseksi kokemiinsa ihmisiin, joilta lapsi saa fyysistä ja psyykkistä turvaa, lohtua ja hoivaa. Jos lapsi jää ilman vastausta aloitteisiinsa ja hyväksyntää, lapsi oppii hillitsemään tunteidensa ilmaisemista. Lapsen kasvuympäristö ja varhaiset vuorovaikutussuhteet ohjaavat hänen taipumusta muodostaa tunnesiteitä toisiin ihmisiin myös myöhemmässä elämänvaiheessaan.

Lasta ei voi kuitenkaan opettaa tai ohjata liian varhain liian vaativiin asioihin, koska jokaisessa ikävaiheessa on oma kehitystehtävänsä, herkkyyskausi, jolloin lapsi on valmis ja vastaanottavaisin oppimaan siihen ikäkauteen kuuluvia asioita. 3–5-vuotiaana on oman minuuden, oman persoonallisuuden ja sosiaalisten taitojen oppimisen tärkein herkkyyskausi, jolloin edellä mainittuja taitoja opitaan parhaiten. (Keltikangas-Järvinen, 2012, 19–20.)

Sosiaalisia taitoja ja kaveritaitoja harjoitellaan 3–5-vuotiaana yhdessä toimimalla. Lapsi oppii vuorottelun, neuvottelun, ristiriitojen selvittämisen ja lelujen jakamisen taitoja sosiaalisessa ympäristössään. Ympäristö, jossa lapsi elää ja toimii, vaikuttaa rohkaisten tai rajoittaen lapsen toimintaan ja tunteisiin. (Pihlaja 2018, 147–148.) Yhteistoimintaan tarvitaan kuitenkin vielä aikuisen ohjausta. Tunteiden hallinta ja ristiriitojen selvittäminen myönteisin keinoin tarvitsee paljon harjoittelua, toisaalta myös toisten huomioon ottaminen ja myötätuntotaidot kasvavat tässä iässä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.)

3–5-vuotiaana lapsi rakentaa psyykkistä kokonaisuuttaan erityisesti leikin avulla, opetellen toden ja mielikuvituksen eroa, tutustuen itseensä sekä ympäröivään maailmaan. Leikkiminen on lapsen psyykkisen kehityksen kannalta välttämätöntä, koska lapsen persoonallisuus, älykkyys sekä emotionaaliset ja sosiaaliset taidot kehittyvät leikkiessä. Leikkiessään lapsi voi kokea erilaisia rooleja, miltä tuntuisi olla joku muu ja millaisia odotuksia ja tapoja kussakin roolissa on lapsen kokemusten mukaan. Roolileikin osaaminen osoittaa lapsella empatiakykyä: kykyä osata ymmärtää toisen ihmisen ajattelua ja näkökulmia, miten toinen ihminen käyttäytyisi tietyssä tilanteessa ja mitä hän tuntisi. (Keltikangas-Järvinen 1994, 127–130.)

4 Tunnetaitokasvatus

4.1 Lasten tunnetaitokasvatus

Tunnetaitokasvatus on kokonaisvaltaista hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista. Se edistää omien tunteiden tunnistamista, ilmaisemista sekä hyväksymistä, ja sitä kautta vuorovaikutustaitoja sekä sosiaalisia taitoja. Tunnetaitokasvatus vahvistaa myös lapsen itsetuntoa ja itsearvostusta sekä tervettä psyykkistä kehitystä. Tunnetaitokasvatuksella pyritään myös ehkäisemään lapsen kiusaamista ja kaltoinkohtelua, sekä myös kiusaajana olemista. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2016, 11.) Lapsen psyykkiseen hyvinvointiin panostaminen jo varhaisvuosista alkaen kasvattaa hyvinvoivia aikuisia (Ahtola 2016, 14–17).

Tunnetaitoja voi opettaa lapsille tietoisesti. Pieni lapsi ei osaa vielä sanoittaa tunteitaan, vaan näyttää sen eleillä, ilmeillä ja kehollisesti. Aikuisen tehtävänä on sanoittaa ja kuvailla tunnetta ja antaa lapsen tarvitsemaa hoivaa ja huomioita kulloiseenkin tunteeseen. Tämän avulla lapsi oppii yhdistämään kokemansa tunteen aikuisen kertomaan sanaan. Tunteiden kokemista auttaa tunteiden nimeäminen ja tunteista puhuminen. Lapsi tarvitsee aikuisen apua selvittääkseen vaikeista tunnekokemuksista. Aikuinen auttaa lasta säätelemään tunteitaan ja pääsemään vaikeista tunteista eteenpäin. Aikuinen voi omalla toiminnallaan joko vahvistaa tai vaimentaa lapsen tunnetta. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen apua tunteiden säätelyyn. Lapsi oppii pikkuhiljaa säätelemään itse tunteitaan, mutta tunteiden jakamisen merkitys jatkuu koko elämän. (Puura 2019, 143–144.)

Lapsi peilaa tunteitaan kasvattajaan ja lapsen saama palaute vaikuttaa lapsen persoonallisuuden kehittymiseen (Jalovaara 2006, 19), kuten myös Silvénin & Kouvon (2010, 66–67, 70–71) teoksessaan lastenpsykiatri John Bowlbyn (1907–1990) teoria esittikin. Kaikki lapsuuden vuorovaikutussuhteissa syntyneet tunnekokemukset ja tunnepohjaiset toimintamallit jäävät aivoihin muistiin, tunnetaitojen

ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu jatkua läpi koko elämän (Sajaniemi 2016, 51).

4.2 Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa

Tunne- ja vuorovaikutustaitoja lapsuudessa opitaan lapsen lähimpien aikuisten lisäksi varhaiskasvatuksessa ja koulussa (Sajaniemi, 2016, 51). Varhaiskasvatuksen perusteet (2018) ohjaavat vuorovaikutustaitojen vahvistamisen, tunnetaitojen opettamisen ja lapsen itsetunnon vahvistamisen varhaiskasvatuksessa tehtävän työn tavoitteiksi. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsia tiedostamaan, ilmaisemaan ja nimeämään tunteitaan sekä vahvistamaan itsesäätelytaitojaan. Myös asioiden katsomista muiden näkökulmasta ja ristiriitatilanteiden selvittämistä myönteisin keinoin harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. (Opetushallitus 2018, 26.)

Tunnetaitokasvatusta tekevän aikuisen on hyvä olla tuttu lapsille ja tuntea ryhmän lapset, jotta tunnetaitokasvatustoiminnan voi kohdentaa juuri tälle tietyille lapsiryhmälle yksilöt huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tunnetaitokasvatusta tehdäänkin lapsilähtöisesti lapsen tarpeet ja kiinnostuksen kohteet huomioiden. Lasten osallisuutta tuetaan kannustamalla lapsia pohtimaan asioita itse ja oppimaan asioita yhdessä leikkien ja toimien. (Lajunen ym. 2016, 17–19, 25.)

Tunnetaitokasvatusta tehdään varhaiskasvatuksen arjessa monin eri menetelmin, esimerkiksi draaman, musiikin, pelien, liikunnan ja satujen avulla. Leikki ja yhdessä aikuisen kanssa pohtiminen ovat tärkeimpiä menetelmiä oppia uusia taitoja lapsen elämässä. Myös kuvien käyttö oppimisen tukena on merkityksellistä tunteiden havainnollistamiseen. (Opetushallitus 2021.)

Joensuun kaupungin varhaiskasvatuksessa käytetään myös positiivista pedagogiikkaa ja MiniVerso – sovittelumallia tunnetaitokasvatuksen tukena. Positiivinen pedagogiikka on jokaisen lapsen yksilöllistä ja kunnioittavaa kohtaamista luonteen vahvuuksia opettaen ja arvostaen. Positiivisessa pedagogiikassa nostetaan esille lapsen onnistumisia ja huomataan hyvä jokaisessa. Lapsi oppii ja kehittyy

positiivisen palautteen, kannustamisen ja onnistuneiden hetkien huomioimisen kautta. Aikuinen toimii positiivisen vuorovaikutuksen esimerkkinä. (Opetushallitus 2018, 25.) MiniVerso -sovittelumallin avulla lapset harjoittelevat ristiriitatilanteiden selvittämistä ratkaisukeskeisesti. MiniVerso edesauttaa vuorovaikutustaitojen kehittymistä, toisten huomioimista ja tunteista puhumista. (Verso 2017.)

5 Varhaiskasvattaja tunnetaitokasvattajana

Varhaiskasvattajat ovat tärkeitä lasten sosioemotionaalisten taitojen opettajia, koska varhaiskasvatuksessa, missä on suuret lapsimäärät, lasten sosioemotionaalisia taitoja tarvitaan ja niitä harjoitellaan päivittäin (Opetushallitus 2017, 8). Varhaiskasvattajan tehtävänä on opettaa ja vahvistaa tunteiden tunnistamista ja hallintaa nimeämällä tunteita, auttamalla lapsia ilmaisemaan tunteitaan myönteisin keinoin, sekä tukemalla lapsen itsesäätelyä. Tunnetaitokasvatusta voi tehdä varhaiskasvatuksessa erillisinä tunnekasvatustuokioina, toiminnallisesti tai leikin kautta, mutta myös päivittäin arjen tilanteissa. Ammattitaitoiset varhaiskasvattajat havaitsevat lasten tunnetiloja sekä sanattomiakin aloitteita ja osaavat muuttaa toimintaa niiden mukaisesti. (Opetushallitus 2018, 28–29.)

Tunnetaitokasvatus on kehittävämpää ja laadukkaampaa, jos tunnetaitokasvatukseen ovat sitoutuneita kaikki ryhmän varhaiskasvattajat. Yhteistyö muiden toimijoiden, esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai toimintaterapeutin kanssa tuo heidän osaamisensa tunnetaitokasvatukseen tekemiseen ja menetelmiin ja tuottaa yksilöllisempää tunnetaitokasvatusta juuri tietyn lapsen tarpeeseen. (Lajunen ym. 2016, 25.)

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön mahdollistamiseksi huoltajien ja varhaiskasvattajien välillä on hyvä olla luottamuksellinen ilmapiiri. Yhteistyön ja avoimen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi varhaiskasvattajan rooli on oltava aloitteellinen ja aktiivinen. Varhaiskasvattajien on huomioitava yhteistyössä perheiden

moninaisuus ja mahdollistaa huoltajien osallisuus lapsen kehityksen ja oppimisen edistämiseksi varhaiskasvatuksessa. (Opetushallitus 2018, 43.)

Tunnetaitokasvatus lähtee aina aikuisesta. Varhaiskasvattaja toimii esimerkkinä lapselle kaikessa toiminnassaan, myös tunnetaidoissa. Nykypäivänä tunnetaidot ovatkin osa varhaiskasvattajan ammattitaitoa. Varhaiskasvattajan on työstettävä omia tunnetaitojaan, jotta hän voi opettaa niitä lapsille. (Kiesiläinen 2004, 46.) Aikuisen omien tunteiden tiedostaminen ja rehellinen, mutta hallittu tunteiden ilmaiseminen vaikuttaa varhaiskasvattajan vuorovaikutukseen, aitoon läsnäoloon ja kohtaamiseen lasten kanssa. Nämä vaikuttavat lasten nähdyksi ja kuulluksi tulemisen kokemiseen, sekä arvostetuksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemiseen. (Lahtinen & Rantanen 2019, 117.)

6 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Tunnetaidot ja niihin panostaminen kasvatuksessa ja opetuksessa on tänä päivänä paljon esillä varhaiskasvatuksessa, joten tunnetaitoihin liittyviä tutkimuksia, ja myös opinnäytetöitä, on tehty useampia lähivuosina. Mirja Köngäs (2018) Lapin yliopistosta on tehnyt pääosin videohavainnointiin pohjautuvan väitöstutkimuksen lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Könkään tutkimuksen mukaan monet lapset tukahduttivat tunteitaan päiväkodissa, eivätkä tuoneet esiin tunteitaan aikuisten läsnä ollessa. Sitä vastoin lapset harjoittelivat sosiaalista vuorovaikutusta ja tunteiden ilmaisua lasten keskinäisissä leikeissä ja vuorovaikutustilanteissa. Tutkimus toi esiin, että päiväkodeissa vallitsevien olosuhteiden vuoksi monet päiväkodin aikuiset tunsivat olonsa liian uupuneiksi ja stressaantuneiksi vastaamaan tarpeeksi hyvin lasten tunneällyn kehittämiseen. Muun muassa liian suuret ryhmäkoot, melu ja kiire olivat syynä aikuisten uupumiseen ja stressaantumiseen päiväkodin arjessa. Vahva johtajuus ja pedagoginen osaaminen edesauttavat lasten tunneällyn vahvistamista. Mirja Köngäs esittelee tutkimuksessaan käytännön työkaluksi Preschool RULER –mallia, jonka avulla päiväkodin varhaiskasvattajat voisivat vastata lasten tunneällyn vahvistamiseen paremmin. (Köngäs 2018, 5–6, 24, 204.)

Kekomäki & Lummaa (2019, 1–2, 37–39.) tutkivat opinnäytetyössään 3–5-vuotiaiden lasten vanhempien käsityksiä tunnekasvatuksesta ja vertasivat niitä varhaiskasvatuksen opettajan näkemyksiin tunnekasvatuksesta päiväkodissa. Tutkimus on laadullinen opinnäytetyö ja aineistonkeruumenetelmänä on ollut teema-haastattelu sekä learning cafe -menetelmä. Opinnäytetyön tuloksissa todetaan, että vanhemmilla oli hyvä käsitys päiväkodissa tehtävästä tunnekasvatuksesta, siinä käytettävistä materiaaleista ja erilaisista arjen toiminnoista, mitkä tukevat tunnekasvatusta. Vanhempien vastausten mukaan tunnetaitokasvatus päiväkodissa oli yksilöllistä ja lapsilähtöistä, henkilökunnalla oli ammattitaitoa sekä herkkyyttä toimia tunnekasvattajina ja lapset olivat oppineet tunnetaitoja päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen opettajan ja vanhempien vastauksia verratessaan Kekomäki & Lummaa huomasivat, että molempien vastauksissa oli paljon yhtäläisyyksiä eikä merkittäviä eroavaisuuksia tullut. Varhaiskasvatuksen opettaja sekä vanhemmat pitivät kodin ja päiväkodin välistä luottamuksellista yhteistyötä tärkeänä tunnekasvatuksessa. Vastausten mukaan tunnekasvatusta käsitteleviä yhteistyökeskusteluja ei kuitenkaan ollut kovin paljon. Varhaiskasvatuksen opettaja sekä vanhemmat toivat esille myös sen, että vanhemmat saavat ohjausta ja tukea tunnekasvatukseen, jos vanhemmat ottavat asian itse esille. (Kekomäki & Lummaa 2019, 1–2, 37–39.)

Milla Koivulan (2018) opinnäytetyössä käsiteltiin tunnetaitojen tukemista 3–5-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa Etelä-Suomen maakunnassa. Opinnäytetyö on tehty laadullisena tutkimuksena. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa tunnetaitojen tärkeydestä ja tunnetaitojen tukemisesta varhaiskasvattajalle. Tulosten mukaan tunnetaidot ovat merkityksellisiä lapsen sosiaalisten taitojen ja itsetunnon kehittymiselle, sekä tärkeä perusta myös lapsen muiden taitojen oppimiselle. Koivulan mukaan varhaiskasvattajan on tiedostettava omat tunnetaitonsa, jotta voi opettaa niitä lapsille. Varhaiskasvattajalta tunnetaitojen opettaminen vaatii opinnäytetyön mukaan aitoa läsnäoloa ja sensitiivisyyttä, sekä kuuntelutaitoa ja luovuutta. Varhaiskasvattajan toiminnassa tunteiden sanoittaminen ja mallintaminen on tärkeää. Koivulan opinnäytetyön mukaan tunnetaitojen tukemiseen käytettiin muun muassa leikkiä, musiikkia, draamaa, kuvia, tarinoita ja rentoutusta. (Koivula 2018, 1, 26, 28.)

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään joensuulaisen päiväkodin varhaiskasvattajien toteuttamaa tunnetaitokasvatusta 3–5-vuotiaille lapsille. Sain idean opinnäytetyöni aiheeksi työskennellessäni toimeksiantajapäiväkodissa. Päiväkodissa toteutetaan tunnetaitokasvatusta, ja se on ajankohtainen aihe yleisestikin varhaiskasvatuksessa, joten kerroin tutkimusideastani päiväkodin johtajalle. Sovimme yhdessä opinnäytetyöni aiheeksi tunnetaitokasvatuksen keväällä 2020. Haastattelut toteutettiin joulukuussa 2020 ja tammikuussa 2021 teema-haastattelemalla viittä päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmien varhaiskasvattajaa yksilöhaastatteluin. Saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä ja niistä koottiin johtopäätökset.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa, millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on tunnetaitokasvatuksesta; miten ja millä menetelmillä varhaiskasvattajat ovat toteuttaneet tunnetaitokasvatusta työssään. Opinnäytetyössä selvitetään myös, mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat kokevat tunnetaitokasvatuksessa olevan. Tavoitteena oli myös ottaa selvää, millaisia positiivisia vaikutuksia varhaiskasvattajat ovat huomanneet tunnekasvatuksella olevan lasten käytökseen. Opinnäytetyöni nostaa entistä vahvemmin esille keskusteluihin tunnetaitokasvatuksen merkityksen. Aineistosta nousseita tunnetaitokasvatuksen kokemuksia ja menetelmiä voidaan hyödyntää tunnetaitokasvatuksen kehittämiseen niin yhteistyöpäiväkodissa kuin varhaiskasvatuksessa yleisesti.

Tutkimuskysymykset ovat

- Miten tunnetaitokasvatusta toteutetaan 3–5-vuotiaille lapsille tässä päiväkodissa?
- Mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat ovat kohdanneet tunnetaitoja opettaessaan?
- Mitä hyötyä varhaiskasvattajat kokevat tunnetaitokasvatuksesta olevan?

8 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus

8.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni oli kvalitatiivinen, eli laadullinen opinnäytetyö. Valitsin tämän menetelmän, koska en tavoitellut tutkimuksellani yleistettävää tietoa, vaan nimenomaan yksilöiden, eli varhaiskasvattajien, subjektiivisia kokemuksia, näkökulmia ja käytänteitä tässä nimenomaisessa päiväkodissa. Laadullisessa tutkimuksessa ei haeta yleistettävää tietoa vaan tarkoituksena on kuvata jotakin asiaa, ymmärtää tapahtumaa tai toimintaa tutkittavien todellisuuden, heidän kokemustensa ja näkemystensä kautta. Aineistoa kerätään tarkoituksenmukaisesti valitulta kohde-ryhmältä luonnollisissa tilanteissa aineiston ainutlaatuisuutta ja ymmärtämistä korostaen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 8, 152–155.)

Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa tutkijan tutkimuksellinen ote sekä tutkimuksen eri vaiheet voivat muotoutua ja kehittyä tutkimuksen edetessä. Myös tutkimustehtävät voivat muuttua ja täsmentyä tutkimusta tehdessä. Tutkija voi löytää uusia kiinnostavia kohteita tutkimuksen edetessä, mutta tällöin vaarana voi olla tutkimuksen liiallinen laajeneminen. Tutkimuksen rajaaminen onkin välttämätöntä, jotta tutkimus pysyy selkeänä ja tiiviinä. (Kiviniemi 2018, 70–73.)

Laadullisessa tutkimuksessa teorian ja saadun aineiston vuorovaikutus on tärkeää. Jo olemassa oleva teoria auttaa tutkimuksen tekemisessä ja ohjaa etukäteen tutkimuksen suuntaa. Saadusta aineistosta voi kuitenkin nousta esille uusia näkökulmia ja siten kehittää teoriaa edelleen. (Kiviniemi 2018, 72.)

8.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Valitsin teemahaastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska se on luontevin menetelmä saada selville ihmisten ajatuksia, mielipiteitä ja subjektiivisia kokemuksia tutkittavasta asiasta. Teirilän & Jyväskylän (2001, 14) mukaan

kvalitatiivisessa eli laadullisessa opinnäytetyössä, aineisto voi olla verbaalisesti, esimerkiksi haastatteluilla tai visuaalisesti hankittua.

Ennen haastattelemista puolistrukturoidussa haastattelussa eli teemahaastattelussa valitaan teemat, joiden mukaan haastattelu etenee. Haastattelu on siis tavoitteellinen keskustelu, jossa haastateltavalta kysytään hänen omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan tutkittavasta asiasta. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, mutta se etenee ennalta määrättyä tarkoitusta kohti haastattelijan johdolla. Haastattelu tiedonhankintamenetelmänä sopiikin moniin erilaisiin tutkimuksiin joustavuutensa takia. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35, 42.)

Haastattelun avulla saadaan merkityksellistä tietoa tutkittavasta asiasta, koska haastateltavaksi voidaan valita ne henkilöt, joilla on sitä tietoa ja kokemusta tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Opinnäytetyöni tutkimusaineisto koostuu viiden varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajan nimikkeillä toimivan varhaiskasvattajan haastatteluista. Haastattelin ryhmissä olevia kaikkia varhaiskasvattajia, koska koen, että kaikkien varhaiskasvattajien panos tunnetaitokasvatukseen on yhtä merkityksellistä. Haastateltavien työkokemus varhaiskasvatuksessa oli 1–39 vuotta.

Sovin haastattelut päiväkodilla kasvotusten. Kävin jokaisen haastateltavan luona henkilökohtaisesti ja kerroin opinnäytetyöstä, kysyin halukkuutta osallistua ja sovin haastatteluajankohdat. Toimitin osalle haastateltavista teemahaastattelurungon (liite 1) etukäteen heidän niin halutessaan. Osa haastateltavista ei kokenut tarvitsevänsä teemahaastattelurunkoa ennen haastattelua. Ennen varsinaisia haastatteluja tein yhden esihaastattelun, jossa testasin haastattelutilannetta sekä haastattelurungon toimivuutta. Esihaastattelin varhaiskasvattajaa, jota en käyttänyt aineistossa. Esihaastattelun avulla voi testata haastattelurunkoa: sen kysymysten asettelua, järjestystä ja muotoilua, jonka jälkeen voi laatia lopullisen haastattelurungon. Lisäksi esihaastattelun avulla voi saada tietää arviota haastattelun kestosta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 72.) Päätin koehaastattelun jälkeen, etten tee muutoksia tekemääni haastattelurunkoon.

Haastattelut toteutettiin yhteistyöpäiväkodin tiloissa ja ajankohta oli jokaisen haastattelun kohdalla lasten päivälevon aikana, jolloin oli rauhallisin aika haastattelulle päiväkodin normaalia arkea häiritsemättä. Toteutin ensimmäiset kolme haastattelua joulukuun 2020 lopussa, ja loput kaksi tammikuussa 2021.

Jokaisen haastattelun alussa kerroin tarkemmin opinnäytetyöni tavoitteista, haastattelun kulusta, näytin teemahaastattelurungon ja pyysin lupaa nauhoittaa haastattelun. Painotin haastattelujen anonymiteettia sekä kerroin vielä aineiston käyttämisestä ja hävittämisestä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Jokainen haastateltava allekirjoitti ennen haastattelun alkamista myös suostumuslomakkeen (liite 2), ja näin ollen antoi myös lupansa haastattelujen nauhoittamiseen. Haastattelun avulla voi tarkentaa kysymyksiä ja syventää saatua tietoa, koska siinä ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, sekä saadaan myös ei-kielellisiä vihjeitä, jotka auttavat tulkitsemaan saatua kielellistä informaatiota. Teemahaastattelu antaa tilaa myös haastattelijan ja haastateltavan väliselle vuorovaikutukselle ja vapaalle keskustelulle valittujen teemojen ympärillä. Teemahaastattelu nostaa haastateltavan subjektiiviset kokemukset näkyville korostaen niiden tärkeyttä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34, 45–48.)

Tuomen & Sarajärven (2018, 85–86) mukaan haastattelija voi muokata haastattelun kulkua jatkuvasti ja esittää haastattelukysymykset tutkimuksen kannalta hyväksi toteamassaan järjestyksessä. Laatimani teemahaastattelurunko oli pohjana haastatteluissa ja syventävät apukysymykset tukena minulle haastattelijana. Haastattelutilanne oli rento keskustelunomainen tilanne ja esitin haastattelurungon mukaisia kysymyksiä kysymysten paikkoja vaihdellen keskustelun luontevan etenemisen mukaisesti.

Toisaalta haastattelu tutkimusmetodinä voi olla myös haasteellinen, koska tulokset ovat myös tulkinnallisia ja haastatteluun vaikuttavat siihen osallistuvien ihmisten sen hetkinen tilanne, tunteet ja ympäristö. Haastattelu on syytä tallentaa, esimerkiksi videoida tai nauhoittaa, jotta keskustelu sujuisi keskeytymättömänä ja aineiston analyysi olisi mahdollisimman luotettava. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92.) Tallensin haastattelut nauhoittamalla ne. En kirjannut haastattelujen aikana mitään ylös, jotta vuorovaikutus pysyisi keskeytymättömänä. Litteroin haastattelut

heti samana päivänä tai seuraavana päivänä. Kirjasin myös tuoreeltaan itselleni ylös haastatteluista nousseita ajatuksia ja pohdintoja.

8.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Analyysimenetelmänä tässä opinnäytetyössä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Valitsin tämän analyysimenetelmän, koska se vastaa parhaiten opinnäytetyössäni olevan laadullisen, aineistolähtöisen analysoinnin tarpeeseen. Tuomi & Sarajärven (2018, 117) mukaan sisällönanalyysi sopii hyvin aineiston analyysimenetelmäksi esimerkiksi haastattelun avulla saatujen tulosten analysoimiseksi järjestelmällisesti ja yleistettävään muotoon.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto ohjaa analyysin tekemistä. Sisällönanalyysillä pyritään selkeyttämään, tiivistämään ja järjestämään saatua aineistoa, jotta siitä voidaan tehdä teoreettisen viitekehyksen kannalta tärkeitä ja tutkimuskysymyksiin vastaavia luotettavia johtopäätöksiä. Aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja lopulta muodostetaan tulosten mukaisia teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Aluksi tallennettu tutkimusaineisto litteroidaan eli kirjoitetaan haastattelut tekstiksi. Litterointi voidaan tehdä tarkasti koko saadusta aineistosta, tai vain valituista teemoista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 217.) Litterointia tehdessä voi kirjata tekstin lisäksi ylös myös kaikki nauhalta kuuluvat naurahdukset ja muut äännähdykset tai tauot (Hirsjärvi & Hurme 2001, 140). Litteroin haastattelut sanasta sanaan jättäen kuitenkin merkitsemättä esimerkiksi huokaukset, tauot tai naurahdukset. Päätin luottaa haastateltavien kielelliseen ilmaisuun ja siihen totuuteen, jonka hän minulle kielellisesti kertoo, joten rajasin litteroinnin koskemaan vain sitä. Kuuntelin vielä uudestaan nauhoitetut haastattelut samalla seuraten niitä kirjoittamastani tekstistä, jolloin pystyin vielä korjaamaan kirjoitusvirheet tai muut virheet. Litteroitua aineistoa tuli 24 sivua Arial -fonttikoolla 12, rivivälin ollessa 1,5. Litteroinnin jälkeen tuhosi äänitteet.

Haastattelut voidaan nimetä tai koodata, eli antaa jokaiselle haastateltavalle esimerkiksi kirjain- tai numerokoodin, jolla turvataan haastateltavan anonymiteetti analyysivaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Nimesin haastattelut kirjain- ja numerokoodilla (esimerkiksi H1, H2) litteroinnin yhteydessä. Tein nimeämiset kuitenkin satunnaisessa järjestyksessä, jolloin H1 koodi ei tarkoittanut ensimmäistä haastattelua, vaan saattoi olla esimerkiksi neljäs haastattelu. Näin varmistin haastateltavien anonymiteetin. Koodaukset auttoivat varmistamaan, että poimin jokaisesta haastattelusta asioita, eikä kenenkään mielipiteet jääneet pois analysoitavasta aineistosta. Anonymiteetin suojaamiseksi olen muuttanut myös opinnäytetyössäni käyttämiäni haastattelujen sitaatteja yleiskielelle.

Litteroinnin jälkeen tekstiä on hyvä käydä läpi useaan kertaan, jotta aineistosta saa mahdollisimman kokonaisvaltaisen ymmärryksen. Tuomen & Sarajärven (2009, 101) teoksessa tuodaan esiin, että aineistoon perehtymisen jälkeen siitä karsitaan tutkimuksen tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen tieto pois.

Aineiston jäsentämistä ohjaavat teemahaastattelun mukaiset teemat (Eskola & Suoranta 2000, 174). Teeman mukaiset, tutkimuskysymysten kannalta merkitykselliset samankaltaiset ilmaukset, voidaan koodata tekstistä, esimerkiksi eri värein tai alleviivaamalla, jotta ne saadaan poimittua yhteen. Nämä tekstistä poimitut alkuperäisilmaisut vielä pelkistetään yksinkertaisempaan muotoon sisältönsä mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101.)

Luin aineiston kokonaisuudessaan läpi muutaman kerran. Sen jälkeen luin jokaisen haastattelun kerrallaan ja etsin aineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavia tai muita merkitykselliseksi nousseita ilmaisuja. Korostin tietokoneella eri värein teemahaastattelurungon mukaisten teemojen alle sopivia asioita. Sitten poimin koko aineistosta kaikki samanväriset korostetut kohdat yhteen omiin Word -tiedostoihin teeman mukaan. Seuraavaksi pelkistin näitä alkuperäisilmaisuja yksinkertaisempaan muotoon taulukoihin (kuvio 2).

Tutkimuskysymys: Mitä hyötyä varhaiskasvattajat kokevat tunnetaitokasvatuksesta olevan?

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu
"On enemmän sitä kuvailua niistä tunteista ja omista tuntemuksista"	Enemmän kuvailua omista tunteista
"lapsi sanoo, et mitä siinä tapahtui ja sitten se sanoo automaattisesti, et minulla on paha mieli. Ja minua surettaa"	Lapset kertovat tunteistaan
"leikkitaidotkin menevät paremmin ja kaveritaidot."	Leikki- ja kaveritaidot kehittyneet

Kuvio 2. Esimerkki alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä.

Tuomi & Sarajärven (2009, 110) mukaan seuraavaksi aineistoa tiivistetään ja samankaltaiset pelkistetyt ilmaisut yhdistetään samaksi alaluokaksi ja annetaan sille sisältöä yhdistävä nimi. Kokosin tekemäni pelkistetyt ilmaukset uuteen yhteiseen Word-tiedostoon ja etsin niistä samankaltaisuuksia, sekä muodostin niitä yhdistäviä alaluokkia (kuvio 3).

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
Enemmän kuvailua omista tunteista	Tunteiden sanoittaminen
Lapset kertovat tunteistaan	
Lapset oppineet sanoittamaan tilanteita	
Sanoittaminen kasvanut	

Leikki- ja kaveritaidot kehittyneet	Leikki- ja kaveritaidot kehittyneet
Keskustelu- ja sovittelutaidot parantuneet	

Kuvio 3. Esimerkki pelkistettyjen ilmaisujen yhdistämisestä alaluokiksi.

Seuraavaksi samankaltaiset alaluokat yhdistetään yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi, yläluokiksi, jotka nimetään myös sisältöään vastaaviksi. Analyysia jatketaan muodostamalla yläluokista kokoava pääluokka. Tarpeen mukaan teemoja voidaan muokata ja järjestää uudelleen luokittelussa nousseiden teemojen mukaisesti. Analyysin jälkeen käsitellyn aineiston pohjalta tehdään johtopäätökset, joita peilataan teoriaan. Näin saadaan tutkimuskysymyksiin vastaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101, 109–110.)

Yhdistelin kokoamistani alaluokista yläluokkia ja jatkoin analyysia muodostamalla yläluokista pääluokkia. Lopuksi yhdistin vielä pääluokkia yhteen ja niistä muodostui neljä yhdistävää luokkaa. Tein analyysin tietokoneen lisäksi myös käsin paperille käsittääkseni sitä paremmin. Yhdistävät luokat ovat nimeltään 3–5-vuotiaiden tunnetaitokasvatuksen toteuttaminen eri menetelmin, varhaiskasvattajan rooli tunnetaitokasvattajana, tunnetaitokasvatuksen haasteet, sekä sosioemotionaalientaitojen kehittyminen. Näistä teemoista koostuvat opinnäytetyöni tulokset.

9 Tulokset

9.1 3–5-vuotiaiden tunnetaitokasvatuksen toteuttaminen eri menetelmin

Lähes kaikki haastateltavat toivat esille, että tunnetaitokasvatus on oleellinen osa varhaiskasvatuksen arkea. Tunnetaitokasvatusta tapahtuu koko ajan arjen eri tilanteissa lapsen kanssa kahden kesken, pienryhmätoiminnassa tai koko ryhmän kanssa toimiessa.

Käytän tunnetaitoja arjen eri tilanteissa, kaikessa. Onpahan kyse ruokailutilanne, pukemistilanne, vessassa käynti, ohjatut toiminnot, niin ne linkittyvät minun henkilökohtaisessa työssä kaikkeen mahdolliseen tilanteeseen.

Haastateltavat kertoivat myös, että tunnetaitokasvatusta tehdään yksilöllisesti, lapsen ja koko ryhmän tarpeista lähtien.

Että se joka vuosi riippuu siitä ryhmästä ja lapsista, että mikä on se ajankohtainen asia milloinkin.

Haastateltavien mukaan tunnekasvatus on tunteiden tunnistamisen, sanoittamisen ja ilmaisemisen opettamista lapsille. Tunnetaitokasvatus on myös tunteiden säätelemisen oppimisen tukemista ja haastateltavat kertoivat, että sitä kautta lapset oppivat empatiakykyä ja ristiriitatilanteiden ratkaisemista.

Tärkein on arjen sanoittaminen, niiden arjen tilanteiden sanoittaminen, että löytyisi niille tunteille sanat.

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä positiivista pedagogiikkaa tunnetaitokasvatuksen menetelmänä ja ristiriitatilanteita selvitetään MiniVerso -toimintamallin avulla. Haastateltavien mukaan MiniVerso edesauttaa lapsia itse löytämään ratkaisuja ristiriitatilanteeseen ja sitä kautta kehittää vuorovaikutustaitoja.

Lapsista lähtisi myös semmoinen kyky ajatella, että millä tavalla niitä konflikteja ja ristiriitatilanteita voidaan ratkoa.

Varhaiskasvattajat kertoivat käyttävänsä tunnetaitokasvatuksen tueksi erilaisia materiaaleja, kuten satuja. Materiaaleja on heidän mukaansa paljon saatavilla, esimerkiksi tunnekirjasarjoista Ympyräiset, Fanni ja Jukka Hukka -kirjasarjat mainittiin haastattelussa useamman kerran. Myös muita menetelmiä on paljon käytössä tunnetaitokasvatuksen tueksi: eri ilmaisun menetelmät, kuten musiikki ja kuvataide, sekä draama ja erilaiset tunnekortit. Keskustelut lasten kanssa ja omilla ilmeillä tunteiden mallintaminen ovat haastateltavien mukaan myös tunnetaitokasvatuksen keinoja arjessa.

Kaikki haastateltavat kokivat tunnetaitokasvatuksen olevan tärkeää lapsen kehitykselle ja näin ollen myös hyvin merkittäväksi osaksi omaa työtään.

Tärkeän asian on, hyvin tärkeän, ja hyvin semmoisen ihmisyyden perusjutun äärellä on, kun ollaan tunnetaidoissa.

Se on varmaan yksi tärkeimpiä asioita täällä varhaiskasvatuksessa.

9.2 Varhaiskasvattajan rooli tunnetaitokasvattajana

Haastateltavat toivat esille, että aikuinen toimii esimerkkinä lapsille tunnetaitokasvatuksessa omalla käytöksellään lasten ja aikuisten kanssa toimiessaan. Osa haastateltavista kertoi, että varhaiskasvattaja voi kertoa lapsille omia arjen esimerkkejään tai omia kokemuksiaan tunnetaitojen käyttämisestä.

Lapsille on paras opetus ja paras malli se aikuisen esimerkki ja siinä ryhmässä olevien aikuisten väliset ne vuorovaikutustaidot ja se tapa, millä tavalla he sitä tunnemaailmaa viestivät toisilleen.

Haastateltavat pitivät tunnetaitokasvatuksessa hyvin tärkeänä aikuisen vahvaa ja aktiivista läsnäoloa. Haastateltavien mukaan tunnetaitokasvatusta tehdään antamalla lapselle aikaa ja olemalla lasta varten.

Keskittynyttä läsnäoloa lapsen kanssa, lapsen kuuntelua, lapsen tunnetiloja huomioiden. Että nähdään sitä lasta niissä arjen tilanteissa ja reagoidaan niihin.

Osa haastateltavista toi esiin, että varhaiskasvattaja on omalla toiminnallaan esimerkkinä tunnekasvatuksessa myös lasten vanhemmille ja näin ollen tukee heidän vanhemmuutta.

Myös vanhemmille sitä opetan ja kerron niistä omista esimerkeistä ja kokemuksista – et pitää vaan muistuttaa, että mekin ollaan vaan ihmisiä ja äitejä ja isiä. Että mekin saadaan näyttää tunteita, mutta silti niitä pitää myös säädellä

Varhaiskasvattajan ammatillisuus tunnetaitokasvatuksessa on haastateltavien mielestä merkityksellistä. Positiivisen pedagogiikan - ja MiniVerso -koulutusten lisäksi varsinaisia tunnetaitokasvatuskoulutuksia ei ole haastateltavien mukaan ollut, mutta monet haastateltavat ovat käyneet erilaisia tunnetaitokasvatusta tukevia koulutuksia itsenäisesti ja kehittäneet ammatillisuuttaan siten.

Haastateltavat toivat esille, että omista tunnetaidoista ja niiden ohjaamasta käytöksestä pitäisi olla tietoinen, jotta niitä voi opettaa toisille. Haastateltavien mukaan tunnetaitokasvattajana toimimisessa itsereflektio ja toiminnan arviointi tiimeissä edesauttavat ammatillisuuden kehittymistä.

Tietyllä tavalla meidän jokaisen kasvatusalan ihmisen, ja muidenkin ihmisten, pitäisi ajatella, että tee sitä toiselle, minkä haluaisit, että toinen tekee.

Kuitenkin haastateltavien mielestä varhaiskasvattajan pitää muistaa olla myös armollinen itseä kohtaan, sillä tunnetaitojen kehittäminen jatkuu koko elämän ajan.

Semmoista armollisuutta, että en ole vielä tullut täydelliseksi tai taitavaksi. Eikä meistä kukaan.

Tunnetaidot on semmoinen asia, mitä me harjoittelemmekin ihan vauvasta vaariin, että se on semmoinen koko elämän kestävä harjoituksen paikka. Siinä ei niin kun kukaan taida tulla ihan valmiiksi.

9.3 Tunnetaitokasvatuksen haasteet

Lähes kaikki haastateltavat kokivat, että aina ei ole tarpeeksi aikaa paneutua ristiriitatilanteiden selvittämiseen tai lapsen tunnekokemukseen arjen pyöryksen, rauhallisen ympäristön puutteen tai ristiriitatilanteiden toistuvuuden takia.

Ei ole semmoiseen aikaa, että siihen pysähtymiseen siinä. Koska jos pysähdyt yhden kanssa, siellä tapahtuu kolme-seitsemän seuraavaa sillä aikaa. Niin se on haaste tässä arjessa.

Kun sehän vaatisi sen pysähtymisen ja siihen tunteeseen menemisen ja sen lapsen niin yksilöllisen... mutta kun sinulla siellä häslää kaikki muut ympärillä. Nii minusta se on ehkä se suurin haaste, että ei ole kunnolla aikaa.

Osa haastateltavista toi esille, että lapsilla on paljon tunne-elämän haasteita. Lapsilla ei ole taitoa käsitellä negatiivisia tunteita, koska lapset eivät ole tottuneet käsittelemään pettymyksiä.

Ryhmässä on tosi paljon lapsilla isoja haasteita, niin on myöskin tunne-elämän pulmia.

Pettymysten sietokyky on aika nolla.

Vastauksissa ilmeni myös, että haastavaa tunnetaitokasvatuksessa voi olla yhteisten toimintatapojen löytäminen vanhempien kanssa. Vanhemmat saattavat opettaa lapsia toimimaan eri tavoin kuin varhaiskasvattajat esimerkiksi ristiriitaitilanteissa.

Että ollaan ehkä vähän eri linjoilla, että sitten se mikä on meillä kielletty, niin se voi olla siellä kotona ihan jo sallittua ja ihan jo vähän hyväksyttyä.

Osa haastateltavista mainitsi haasteeksi toimintaa ohjaavien eri suunnitelmien mukaisten tavoitteiden runsauden. Pohdintaa nousi haastatteluissa siitä, miten tarpeellisen tunnetaitokasvatuksen saa yhteensovitettua muiden tavoitteiden kanssa. Vastausten mukaan myös yhteisten tavoitteiden löytyminen tiimin jäsenten kesken saattaa tuottaa joskus haastetta.

9.4 Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen

Opinnäytetyössä ilmeni, että tunnetaitokasvatuksen myötä lasten sosioemotionaaliset taidot ovat kehittyneet. Tunteiden käsittelytaidot, kuten tunteiden tunnistaminen ja tunteiden sanoittaminen ovat edistyneet.

On enemmän sitä kuvailua niistä tilanteista ja omista tuntemuksista.

Haastateltavien mukaan myös lasten sosiaaliset taidot: kaveri- ja leikkitaidot, sekä keskustelu- ja sovittelutaidot ovat kehittyneet tunnetaitokasvatuksen johdosta. Haastateltavien mukaan lasten tunnetaitojen kehittymisessä on myös yksilöllisiä eroja.

Leikkitaidotkin menee paremmin ja kaveritaidot. Ja sitten ne keskustelut ja sovitteluhetket. Ne niin kun osaavat.

Haastateltavat ilmaisivat, että kasvatusyhteistyö lasten vanhempien kanssa on vahvistunut tunnetaitokasvatuksen myötä. Vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä päiväkodissa tehtävään tunnetaitokasvatukseen ja toivoneet tunnetaitokasvatuksen jatkuvan.

Jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että tunnetaitokasvatuksesta on hyötyä niin lapsen jokapäiväisessä arjessa, kuin tulevaisuudessa koulumaailmassa. Moni haastateltavista toikin esille sen, että tunnetaitokasvatus olisi hyvä aloittaa jo mahdollisimman pienestä asti, koska se on heidän mukaansa yksi tärkeimmistä pohjista, mitä koulumaailmaan voidaan luoda.

Ehdottomasti päiväkodissa jo aloitettava tunnekasvatus, koska silloinhan me kylvetään se siemen.

Tunnetaitoja voisi ruveta harjoittelemaan siinä vaiheessa, kun oppii puhumaan, viimeistään. Eli ihan pienestä.

10 Pohdinta

10.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että varhaiskasvattajat toteuttavat tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatusta määrittelevän Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) kertovat, että tunnetaitokasvatusta voi tehdä arjessa tai erillisinä tunnekasvatusuokioina, toiminnallisesti tai leikin kautta (Opetushallitus 2018, 28–29). Nämä toimintatavat näkyivät myös haastateltavien varhaiskasvattajien vastauksissa. Tunnetaitokasvatusta tehdään paljon arjen eri tilanteissa, mutta myös pienryhmissä ja koko ryhmän kanssa yhteisesti, yksilön ja koko ryhmän tarpeista lähtien. Lajusenkin ym. (2016, 17) mukaan tunnetaitokasvatusta tehdään varhaiskasvatuksessa yksilöt huomioiden kohdennetusti tietyille lapsiryhmälle.

Puuran (2019, 143–144) mukaan tunnetaitokasvatusta tehdään pienelle lapselle sanoittamalla ja kuvailemalla tunteita, sekä auttamalla lasta säätelemään

tunteitaan ja pääsemään niistä yli. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvattajien on tuettava lapsia tiedostamaan, ilmaisemaan ja nimeämään tunteitaan sekä vahvistamaan itsesäätelytaitojaan (Opetushallitus 2018, 26). Nämä menetelmät korostuivat myös opinnäytetyöni tuloksissa. Varhaiskasvattajien mukaan he opettavat lapsia tunnistamaan, sanoittamaan ja ilmaisemaan tunteita. Myös tunteiden säätelystä ja niiden kanssa toimimista harjoitellaan lasten kanssa.

Tunnetaitojen oppimista voi tukea varhaiskasvatuksessa monin eri menetelmin, esimerkiksi draaman, musiikin, pelien, liikunnan ja satujen avulla. Myös leikki, kuvien käyttö ja aikuisen kanssa pohtiminen edesauttavat tunnetaitojen oppimista. (Opetushallitus 2021.) Näitä menetelmiä tuli esiin myös opinnäytetyöni tuloksissa. Tulosten mukaan varhaiskasvattajat käyttävät eri menetelmiä tunnetaitokasvatusta tehdessään, esimerkiksi eri ilmaisun menetelmiä, kuten musiikkia, kuvataidetta ja draamaa. Lisäksi käytetään paljon satuja sekä erilaisia tunnekortteja. Tulosten mukaan myös positiivinen pedagogiikka ja MiniVerso-sovittelumallin mukainen ristiriitojen ratkaiseminen ovat varhaiskasvattajilla käytössä.

Tunnetaitokasvatuksen merkitys nousi vahvasti esiin opinnäytetyöni tuloksissa. Varhaiskasvattajien mukaan tunnetaitokasvatus on tärkeää lapsen kehitykselle, joten se on merkittävä osa varhaiskasvatuksessa tehtävää työtä. Peltosen (2000, 13–17, 24) mukaan tunnetaidot vaikuttavat ihmisen elämässä moniin asioihin, esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutustaitoihin ja empatiakykyyn. Myös ihmisen minäkuva ja itsetuottamus vahvistuvat tunnetaitokasvatuksen myötä (Kullberg-Piilola 200, 23–24, 33). Tunnetaitokasvatuksella pyritään ehkäisemään myös lapsen kaltoinkohtelua ja kiusaamista, joten tunnetaitokasvatus vahvistaa lapsen hyvinvointia ja tervettä psyykkistä kehitystä kokonaisvaltaisesti (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2016, 11).

Tulosten mukaan myönteinen kasvatusilmapiiri on oleellista tunnetaitokasvatuksessa. Aikuisen läsnäolo ja keskittyminen lapseen edesauttavat lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Varhaiskasvattaja kohtaa lapset aidosti, kun hän näyttää tunteitaan avoimesti, mutta hallitusti. Näin ollen aikuisen on tiedostettava omat tunnetaitonsa. (Lahtinen & Rantanen 2019, 117.) Varhaiskasvattajat käyttävätkin

haastattelujen perusteella vahvasti myös omaa esimerkkiään tunnetaitoja opettaessaan. Kiesiläisen (2004, 46) mukaan tunnetaitokasvatuksen perustana on aikuisen omat tunnetaidot. Myös Koivula (2018, 1, 26, 28) oli huomannut oman opinnäytetyönsä tuloksissa, että varhaiskasvattajan on hyvä tiedostaa omat tunnetaitonsa, jotta voisi olla läsnäoleva ja sensitiivinen tunnetaitokasvattaja. Varhaiskasvattajat muistuttivat kuitenkin haastatteluissa, että pitää muistaa olla myös armollinen itseä kohtaan, jokainen opettelee ja oppii tunnetaitoja koko ajan. Myös Sajaniemen (2016, 51) mukaan ihminen harjoittelee tunnetaitojaan läpi elämänsä.

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan varhaiskasvattajat kokivat tunnetaitokasvatuksen haasteeksi arjen resurssit. Lasten tunnetaitojen haasteet, arjen kiire sekä rauhallisen ympäristön puuttuminen tuottavat haastetta tunnetaitokasvatustyöhön. Myös Sosiaali- ja terveysministeriön (2008) tekemän selvityksen mukaan varhaiskasvatuksessa lapsia ja aikuisia kuormittavia tekijöitä muun muassa ovat suuret ryhmäkoot, melu ja liian vähäinen aikuisten määrä lapsiryhmää kohden (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008, 31). Könkään tutkimuksessakin (2018) liian suuret ryhmäkoot, melu ja kiire aiheuttivat uupuneisuutta ja stressaantuneisuutta päiväkodin aikuisille, jolloin päiväkodin aikuiset eivät pystyneet vastaamaan lasten tunneällyn kehittämisen tarpeeseen (Köngäs 2018, 5–6, 24, 204). Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa haastateltavat eivät kuitenkaan maininneet olevansa stressaantuneita tai uupuneita, vaikka arjen resurssit tuovatkin haastetta tunnetaitokasvatukseen.

Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa kotoa, vanhempien ja lapsen välisestä varhaisesta vuorovaikutuksesta (Silvén & Kouvo 2010, 66–67, 70–71) ja jatkuu varhaiskasvatuksessa ja koulussa (Sajaniemi, 2016, 51). Vanhempien ja varhaiskasvatuksen opettajan näkemyksiä tunnekasvatuksesta vertailevasta opinnäytetyöstä tuli ilmi, että varhaiskasvatuksen opettaja ja vanhemmat pitivät kodin ja päiväkodin välistä luottamuksellista yhteistyötä tärkeänä tunnekasvatuksessa (Kekomäki & Lummaa 2019, 1–2, 37–39). Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan kuitenkin joskus tunnekasvatustyöhön tuo haastetta yhteisen linjan löytäminen vanhempien kanssa. Varhaiskasvattajat ovat huomanneet ristiriitoja varhaiskasvatuksen ja vanhempien tavoissa opettaa lapselle esimerkiksi

ristiriitatilanteiden selvittämistä. Hyvän kasvatusyhteistyön mahdollistamiseksi varhaiskasvattajan on oltava aloitteellinen ja aktiivinen (Opetushallitus 2018, 43).

Lajusen ym. (2016, 25) mukaan kaikkien ryhmän varhaiskasvattajien sitoutuminen tunnetaitokasvatukseen tuottaa laadukkaampaa tunnetaitokasvatusta. Saatujen tulosten mukaan yhteisten tavoitteiden sopiminen tiimissä voi kuitenkin joskus olla haasteellista.

Tuloksista ilmeni, että varhaiskasvattajat ovat huomanneet tunnetaitokasvatuksen olevan hyödyllistä lapsille. Tunnetaitokasvatus on lisännyt lasten sosioemotionaalisia taitoja. Lasten tunteiden käsittelytaidot sekä sosiaaliset taidot ovat kehittyneet varhaiskasvatuksessa tehtävän tunnetaitokasvatuksen myötä. Varhaiskasvattajien tekemä työ sosioemotionaalisten taitojen oppimisen eteen onkin merkityksellistä (Opetushallitus 2017, 8). Peltonen (2000, 13–17, 24) vahvistaa tunnetaitojen osaamisen edesauttavan psyykkistä hyvinvointia. Tunnetaitojen osaaminen tarkoittaa omien tunteiden käsittelytaidon osaamista sekä omien tunteiden ohjaaman käytöksen osaamista sosiaalisissa suhteissa.

Varhaiskasvattajat kokivat myös kasvatusyhteistyön vanhempien kanssa kehittyneen varhaiskasvattajien tekemän tunnetaitokasvatuksen myötä. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa onkin tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta (Varhaiskasvatuslaki 2018/540). Kasvatusyhteistyö lapsen huoltajien kanssa edesauttaa lapsen hyvinvointia (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008, 31).

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan tunnetaitokasvatuksesta on hyötyä lapsen elämässä nyt, mutta myös myöhemmin koulumaailmassa. Tunnetaidot vaikuttavatkin ihmisen elämässä moneen asiaan myös aikuisiällä: omaan onnellisuuteen, sosiaalisiin suhteisiin, päihteiden käyttöön, aikuisiän terveyteen ja työuran kehittymiseen (Opetushallitus 2021). Tunnetaitokasvatus olisikin hyvä aloittaa varhaiskasvattajien mukaan jo mahdollisimman nuorena. Myös Ahtolan (2016) mukaan lapsen psyykkiseen hyvinvointiin panostaminen varhaisvuosista alkaen kasvattaa hyvinvoivia aikuisia (Ahtola 2016, 14–17).

10.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen laatua ja luotettavuutta lisää tarkka ja totuudenmukainen selostus tutkimusprosessin eri vaiheista. Esimerkiksi haastattelua tiedonhankinnan menetelmänä tekevän tulisi kertoa muun muassa haastattelun tekemisen paikasta, ajasta ja olosuhteista, jotta tutkimuksen luotettavuus lisääntyy. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 217.)

Tutkimusta tehdessä eettisenä peruslähtökohtana on kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuutta. Tutkimukseen osallistuvilla on oikeus tietää tutkimuksen etenemisestä ja saadun aineiston käsittelystä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 5–8.) Kerroin haastateltaville opinnäytetyöni tarkoituksen ja kysyin suullisesti sekä kirjallisesti suostumuksen osallistua haastatteluun ja luvan nauhoittaa haastattelut. Jokainen tähän opinnäytetyöhön haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen ilmaistakseen näin osallistumishalukkuutensa haastateltavana oloon opinnäytetyötä varten. Jokaisella osallistujalla oli myös oikeus keskeyttää tai peruuttaa osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Kysyin haastateltavilta myös, voinko käyttää opinnäytetyössäni suoria sitaatteja haastatteluista, kuitenkin niin, ettei henkilöllisyys paljastu. Kerroin haastateltaville myös aineiston käsittelystä opinnäytetyön aikana sekä sen jälkeen.

Haastattelujen luotettavuutta mitataan sen laadulla. Esimerkiksi tallenteiden kuuluvuus, litteroinnin johdonmukaisuus ja luokittelun säännönmukaisuus lisäävät haastatteluaineiston luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 185.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2018, 149) tuovat esille tutkimuksen loogisuuden ja johdonmukaisuuden olevan luotettavuuden mittari laadullisessa tutkimuksessa.

Myös tutkittavien yksityisyyden suojaaminen tutkimusta tehdessä on tärkeää, joten tutkimus tulee tehdä niin ettei tutkittavien henkilöllisyyttä tunnista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 13). Tämän takia toimeksiantajapäiväkotiä ei mainita nimeltä, vaan puhun opinnäytetyössäni vain joensuulaisesta päiväkodista. Haastateltavat olivat alusta asti muistiinpanoissani ja teksteissäni nimettömiä ja tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys suojattiin. Aineisto myös säilytettiin

asianmukaisesti, ja kaikki saatu aineisto tuhottiin opinnäytetyön tekemisen jälkeen.

10.3 Opinnäytetyön prosessin arviointi

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia erään joensuulaisen päiväkodin varhaiskasvattajien toteuttamaa tunnetaitokasvatusta 3–5-vuotiaille lapsille, koska tunnetaitoihin panostaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2016, 11). Jokaisella ihmisellä on tarve oppia tunnetaitoja, koska tunteiden tunnistaminen, nimeäminen ja tunteiden säätely lisäävät muun muassa ihmisen hyvinvointia ja sosiaalisia taitoja, sekä vähentävät aggressiivisuutta. Mitä aiemmin tunnetaitojen opettelu aloitetaan, sitä parempi. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2016, 11.)

Opinnäytetyön tarkoitus toteutui ja tutkin joensuulaisen päiväkodin varhaiskasvattajien toteuttamaa tunnetaitokasvatusta 3–5-vuotiaille lapsille. Aloitin opinnäytetyön prosessin alkuvuodesta 2020 alkamalla hahmottelemaan opinnäytetyön suunnitelmaa. Aluksi valitsemani aihe muuttui tuon kevään aikana koskemaan tunnetaitokasvatusta. Pehdyttyäni opinnäytetyöni aiheeseen liittyvään teoriaan monipuolisesti, aloitin tutkimussuunnitelman tekemisen. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen, hain tutkimuslupaa Joensuun kaupungin omalla tutkimuslupahakemuksella yhteistyöpäiväkodin johtajalta. Tähän tutkimuslupahakemukseen laitoin liitteeksi opinnäytetyön suunnitelman, haastattelulupahakemuksen sekä teemahaastattelurungon. Tutkimusluvan saatuani etenin teemahaastattelemalla yhteistyöpäiväkodin 3–5-vuotiaiden lasten kanssa työskenteleviä varhaiskasvattajia yksilöhaastatteluilla. Alkuperäisessä suunnitelmassani oli tarkoitus haastatella kuutta varhaiskasvattajaa, mutta olosuhteista johtuen sainkin haastateltavakseni viisi varhaiskasvattajaa. Mutta viisikin oli mielestäni tarpeeksi aineiston riittävyyden kannalta. Laadullisessa, eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa, tutkimusaineiston määrän ei tarvitse olla suuri, koska tutkimuksella ei haeta yleistettävää tietoa, vaan tarkoituksenmukaisesti valittujen tutkittavien omia kokemuksia ja näkemyksiä tutkittavasta asiasta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 8, 152–155).

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä tietoa, millaisia kokemuksia tämän päiväkodin varhaiskasvattajilla on tunnetaitokasvatuksesta: miten ja millä menetelmillä varhaiskasvattajat ovat toteuttaneet tunnetaitokasvatusta työssään. Opinnäytetyössä selvitettiin myös, mitä mahdollisia haasteita varhaiskasvattajat ovat kokeneet tunnetaitokasvatuksessa olevan sekä millaisia positiivisia vaikutuksia varhaiskasvattajat ovat huomanneet tunnekasvatuksella olevan lasten käytökseen. Tunnetaitokasvatuksen tekemiseen varhaiskasvatuksessa myös veloitetaan Opetushallituksen laatimassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2018), joten tunnetaitokasvatus aiheena on valtakunnallisesti ja paikallisesti ajankohtainen. Sain tuloksena tavoitteisiini vastaavia asioita: varhaiskasvattajien omia kokemuksia, konkreettisia arjen tapoja ja käytännön menetelmiä, sekä varhaiskasvattajien kohtaamia haasteita ja positiivisia vaikutuksia tunnekasvatustyössä.

Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat tukivat tavoitteiden saavuttamista. Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli sopiva, koska teemahaastattelun avulla sain selville tämän päiväkodin varhaiskasvattajien kokemuksia ja ajatuksia tunnetaitokasvatuksesta. Teemahaastattelu onkin luonteva tapa saada selville ihmisten kokemuksia ja mielipiteitä tutkittavasta asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35, 42).

Teemahaastattelu on tavoitteellinen keskustelu ja vuorovaikutustilanne, jossa keskustelun teemat on valittu etukäteen. Teemahaastattelu antaa tilaa myös haastattelijan ja haastateltavan väliselle vuorovaikutukselle ja vapaalle keskustelulle valittujen teemojen ympärillä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–35, 42.) Koen, että teemahaastattelun avulla syntyi haastattelutilanteessa paljon hyvää keskustelua tunnetaitokasvatuksesta ja näin ollen sain myös tavoitteiden mukaisia asioita selville. Litteroin edellisen haastattelun aina ennen seuraavaa, jolloin pystyin reflektoimaan omaa käytöstäni haastattelijana. Huomasin ensimmäisiä litterointeja tehdessäni, että kiirehdin haastattelun etenemistä liikaa, joten toimin eri tavalla seuraavissa haastatteluissa ja annoin haastateltaville enemmän aikaa vastata. Koen kuitenkin edistyneeni haastattelijana haastattelujen edetessä.

Mielestäni aineistolähtöinen sisällönanalyysimenetelmä oli toimiva menetelmä aineiston analysoimiseksi tässä opinnäytetyössä. Tuomi & Sarajärven (2018, 117) mukaan sisällönanalyysi sopiikin hyvin aineiston analyysimenetelmäksi esimerkiksi haastattelun avulla saatujen tulosten analysoimiseksi järjestelmällisesti ja yleistettävään muotoon. Itselleni analysointivaihe oli työläin vaihe. Analysointivaihe vei paljon aikaa ja vaati paljon pohdiskeluja ja teorian lukemista useasti, jotta analysointi pääsi etenemään. Sain tämä menetelmän avulla kuitenkin järjestettyä aineistoni niin, että sain vastaukset tutkimuskysymyksiini. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tiivistää ja järjestää saatua aineistoa, jotta siitä voidaan tehdä tutkimuskysymyksiin vastaavia johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Opinnäytetyön tekeminen opetti minulle kärsivällisyyttä sekä päätösten tekemistä, ja stressin sietokykyäni kasvoi. Aiheen valinta ja rajaus olivat suurimpia päätösten tekemisen paikkoja. Opin, että opinnäytetyöprosessi on hidasta ja vie aikaa eri vaiheidensa kanssa. Haasteena prosessissa on ollutkin aikataulussa pysyminen ja yksin työskentely prosessin aikana. Olisin kaivannut kaveria jakamaan ajatuksia ja mielipiteistä, sekä pohtimaan asioita eri näkökulmista. Yksin työskennellessä pystyin kuitenkin tekemään päätökset itse ja etenemään oman aikataulun mukaisesti. Yksintyöskentely rohkaisi minua seisomaan tekemiäni päätösten takana. Ajanhallintaa ja suunnitelmallisuutta, sekä motivoitumista kirjallisen työn tekemiseen on pitänyt myös harjoitella opinnäytetyöprosessin aikana.

Opinnäytetyöni nostaa toimeksiantajapäiväkodissa vahvemmin esiin tunnetaitokasvatuksen merkityksen yhteisiin keskusteluihin. Näin ollen toivon, että yhteinen keskustelu johtaa myös jokaisen varhaiskasvattajan pohtimaan omaa toimintaansa tunnetaitokasvattajana ja sitä kautta kehittämään ammatillisuuttaan tässä asiassa. Varhaiskasvattaja toimii esimerkkinä lapselle kaikessa toiminnassaan, kuten tunnetaidoissa, joten varhaiskasvattajan on hyvä työstää niitä (Kiesiläinen 2004, 46). Opinnäytetyön tulokset myös vahvistavat, että toimeksiantajapäiväkodissa tehdään tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen ja lakien mukaisesti.

10.4 Oma ammatillinen kasvu

Tämän aiheen käsittely opinnäytetyössäni vahvisti omaa osaamistani ja teoreettista tietämystäni tunnetaitojen opettamisesta. Itse-reflektio prosessin aikana on myös omalta osaltaan vahvistanut ammatillisuuttani tunnetaitojen opettajana. Koen, että tunnetaitokasvatus on tärkeintä työtä, mitä varhaiskasvatuksessa tehdään.

Huomasin tuloksia kirjoittaessani, että haastatelluilla varhaiskasvattajilla oli hyvin paljon samansuuntaisia ajatuksia tunnetaitokasvatuksesta kuin minulla. Olen kohdannut myös samoja haasteita tunnetaitokasvatusta tehdessäni kuin haastatellut varhaiskasvattajat. Tunnekasvatuksen merkitys itsellä on vahvistunut entisestään ja saanut pohtimaan sen merkitystä laajemmin. Varhaislapsuudessa opitut asiat vaikuttavat meillä ihmisillä pitkälle aikuisuuteen moniin asioihin. Tunnetaitoihin panostaminen varhaislapsuudesta alkaen, vaikuttaa niin kouluikään kuin aikuisuuteen asti ehkäisten yksilön psyykkistä pahoinvointia.

Olen pohtinut opinnäytetyötä tehdessäni myös omaa toimintaani tunnetaitokasvattajana. Mitä eri menetelmiä minulla on jo käytössä arjessa ja mitä menetelmiä voisi vielä käyttää. Ja miten arjen haasteet vaikuttavat omaan toimintaan. Pohdin myös tunnetaitokasvatuskokonaisuuden rakentumista kaikkien lasten tarpeiden ja varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Oman käytöksen ja toiminnan tiedostaminen ja sen reflektointi on oman ammatillisuuden kannalta hyvin tärkeää. Kukaan ei ole tunnetaidoissaan valmis, vaan oppiminen jatkuu koko elämän.

10.5 Jatkokehitysmahdollisuudet

Opinnäytetyössäni haastattelin varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja kokosin heidän kokemuksiaan tunnetaitokasvatuksesta. Haastatteluja tehdessäni kysyin taustatiedoiksi haastateltavan ammattinimikettä. Otoksessani ei tullut suurta vaihtelua päivähoitajan tai lastentarhanopettajan vastauksissa, mutta suuremmalla otannalla tarkasteltuna olisi mielenkiintoista vertailla eri ammattilaisten

antamia vastauksia esimerkiksi tunnetaitojen tärkeydestä tai niiden käyttämisestä. Vaikuttaako varhaiskasvattajan saama koulutus tunnetaitokasvatuksen merkityksen ymmärtämiseen.

Opinnäytetyön aineistosta kävi ilmi, että yhtenä tunnetaitokasvatuksen haasteena on koettu olevan lasten vanhempien kanssa eriävät tavat opettaa tunnetaitokasvatusta. Jatkossa voisikin kehittää kasvatusyhteistyötä ja pohtia, miten vanhemmat saataisiin entistä enemmän mukaan tunnetaitokasvatukseen. Miten varhaiskasvatuksessa tehtävän tunnetaitokasvatuksen mukanaan tuomia toimintatapoja ja menetelmiä saataisiin enemmän vietyä myös kotiin perheille työkaluiksi tunnetaitokasvatukseen. Tunnetaitokasvatuksen toteuttamista voi tutkia myös eri-ikäisille lapsille tehtävästä tunnetaitokasvatuksesta tai vertailla eri päiväkotien toimintatapoja alueellisesti tai valtakunnallisesti.

Lähteet

- Ahtola, A. 2016. Koulu hyvinvoinnin rakentajana. Teoksessa Ahtola, A. (toim.) Psykinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 12-20.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jalovaara, E. 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.
- Kekomäki, A & Lummaa, L. 2019. ”Miltä susta tuntuis, jos...” 3–5 -vuotiaiden lasten vanhempien käsitykset ja varhaiskasvatuksen opettajan näkemykset tunnekasvatuksesta päiväkodissa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. 12.5.2020.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Helsinki: Arator.
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 73-87.
- Koivula, M. 2018. Tuntosarvet esillä – Tunnetaitojen tukeminen 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutus. Opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018112718694> 10.3.2021.
- Kulmala, M. 2017. Tuttu tunne -tunneopas. Turku: Aivoliitto ry.
- Köngäs, M. 2018. ”Eihän lapsil ees oo hermoja” Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjesta. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-064-7>. 15.2.2020.
- Lahtinen, A. & Rantanen, J. 2019. Tunnetaidot opetustyössä. Opas haastaviin tilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lajunen, K., Ahl, N-M., Andell, M., Laakso, M-L., Ylenius-Lehtonen, M. 2016. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Linnansaari, H. 2000. Toimintatutkimus -tutkimus muutoksen palveluksessa. Teoksessa Kansanen, P & Uusikylä, K. (toim.) Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät. Jyväskylä: PS-kustannus, 113-132.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. 3–5 -vuotiaan sosiaalinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>. 9.3.2021.
- Opetushallitus. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Raportit ja selvitykset 2017:17. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/56487/3/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf. 28.3.2021.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Joensuun seudun varhaiskasvatussuunnitelma. Joensuun kaupungin tarkennuksin 8/2020. Joensuu. <https://peda.net/joensuu/jsv1/nimet%C3%B6n->

- b673/sjt:file/download/b2a76fd70f8d35f60b5e6262aa7390ab162938db/Seutuvasu%201.5%20Joensuun%20tarkennuksilla.pdf. 3.10.2020
- Opetushallitus. 2021. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>. 9.3.2021.
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnemuksu & murkku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille.
- Puura, K. 2019. Näin kasvatat lapsestasi mukavan aikuisen. Helsinki: WSOY.
- Sadeniemi, M., Häkkinen, M., Koivisto, M., Ryhänen, T., Tsokkinen, A-L. 2019. Viisas mieli - Opas tunnesäätelyvaikeuksista kärsiville. Helsinki: Duodecim.
- Sajaniemi, N. 2016. Vanhat aivot, uudet oppimisympäristöt – digitalisaatio evoluution haastajana. Teoksessa Ahtola, A. (toim.). Psykykinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 22-56.
- Salmivalli, C. 2016. Kiusaamisen vähentäminen – mahdotontako? Teoksessa Ahtola, A. (toim.). Psykykinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 79-114.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuhteissa. Opas käytäntöihin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja4_04.pdf?seque. 14.4.2020.
- Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psykykinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet. Minerva Kustannus Oy, 65-89.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki 2008.
- Teirilä, M. & Jyväsjärvi, E. 2001. Tutkielmantekijän työkirja. Helsinki: Oy FinnLectura Ab.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/EETTISET_PERIAATTEET_TENKIN_HYVÄKSYMÄ_LUONNOS_7.5.pdf. 14.4.2020.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
- Verso. 2017. MiniVerso: Sovittelu varhaiskasvatusyksiköiden hyvinvoinnin rakentajana. <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/miniverso/>. 28.3.2021.

Haastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Taustatietoja:

- Ammattinimike, jolla työskentelee
- Työkokemus varhaiskasvatuksessa

Kysymykset:

- Mitä pedagoginen tunnetaitokasvatus tarkoittaa työssäsi?
- Miten toteutat pedagogista tunnetaitokasvatusta työssäsi?
 - Miten toteutuu arjessa, missä tilanteissa?
 - Mitä menetelmiä on käytössä tunnetaitokasvatusta tehdessäsi?
 - oletko saanut jotain koulutusta tunnetaitoihin liittyen?
 - Mitä valmiita tunnekasvatusmateriaaleja olet käyttänyt?
 - Mitkä materiaalit olet kokenut hyväksi?
- Mitä mahdollisia haasteita olet kohdannut tunnekasvatusta tehdessäsi?
 - Haasteista selviäminen/ratkaisut?
- Mitä hyötyä koet tunnetaitokasvatuksesta olleen?
 - (esim. mitä tunnetaitokasvatuksen aikaansaamia mahdollisia muutoksia olet havainnut lasten käytöksessä?)

Suostumuslomake

Suostumuslomake

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Annukka Penttinen Karelian ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä syksyllä 2020 päiväkodillanne aiheesta varhaiskasvattajien kokemuksia tunnetaitokasvatuksesta. Miten tunnetaitokasvatusta toteutetaan 3–5-vuotiaille lapsille, mitä menetelmiä on käytössä, mitä haasteita varhaiskasvattajat ovat tunnetaitokasvatusta toteuttaessaan kohdanneet, ja mitä positiivisia vaikutuksia tunnetaitokasvatuksella on ollut.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus ja käytän teemahaastattelua tiedonkeruumenetelmänä. Teemahaastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina yhdessä sovittuina ajankohtina ja ne nauhoitetaan aineiston käsittelyä varten.

Haastatteluun osallistuneita ja saatua aineistoa käsitellään anonymisti ja aineisto tuhoaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastateltavalla on oikeus kieltäytyä tai peruuttaa osallistumisensa, tai kieltää itseään koskevan aineiston käyttö missä tahansa vaiheessa. Myöskään päiväkodin nimeä ei opinnäytetyössä mainita.

Suostun haastatteluun

allekirjoitus

paikka ja päiväys
